

Man har kun set på den generelle løn-forskel mellem uddannelsesgrupper

Offentligt ansatte med en lang videregående uddannelse tjener ikke mere end privatansatte med en mellemlang videregående uddannelse. En ændring til maksimalt 4 års SU-stipendier kan derfor medføre, at valg af uddannelse i højere grad retter sig mod den private sektor.

■ **Per Vejrup-Hansen**

cand. polit.,
lektor ved Institut for Innovation og
Organisationsøkonomi, CBS

Skattekommissionen (2009) foreslog som bekendt at begrænse statens uddannelsesstøtte (SU) til fire års SU-klip. Derved ville SU fuldt ud kunne række til en mellemlang videregående uddannelse, men ikke til lange videregående uddannelser med en varighed på 5-6 år. For lange videregående uddannelser ville der altså mangle 1-2 års SU-støtte. Til gengæld skal man kunne få et ét-års statsgaranteret lån, når man gennemfører på normeret tid. Forslaget blev som bekendt ikke gennemført, men det fortjener alligevel nogle principielle kommentarer.

Skattekommissionens argument er, at personer med lange videregående uddannelser vil vinde set i forhold til dem med mellemlange videregående uddannelser, når marginalskatten nedsættes. Da lønnen er højest for dem med en lang videregående uddannelse, vil skattenedsættelsen indebære en større forøgelse af indkomsten efter skat over hele arbejdslivet – som mere end opvejer den større omkostning til uddannelsen som følge af det manglende SU-stipendium i den sidste del af de lange studier. Under denne forudsætning er det fordelingsmæssigt rimeligt, at personer med lange uddannelser bidrager til finansieringen af en nedsættelse af marginalskatten.

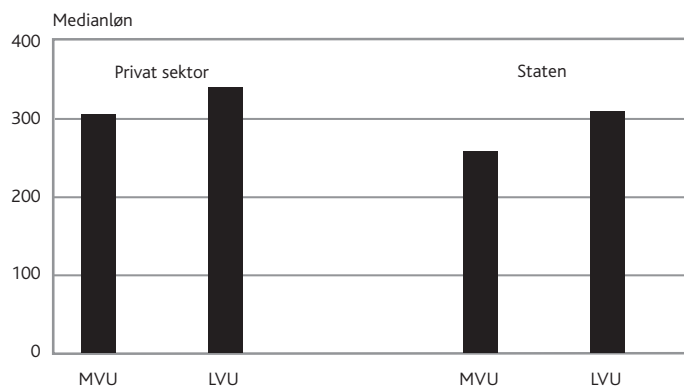
Skattekommissionens belæg herfor bygger imidlertid på en generel antagelse om, at alle grupper med en lang videregående uddannelse får en højere løn end dem med mellemlange videregående uddannelser. Men det gælder ikke på grund af den generelle lønforskel mellem den private sektor og den offentlige sektor. Dermed holder det fordelingsmæssige argument ikke.

Artiklen redegør for lønforskelle mellem privat og offentlig sektor og redegør derefter for implikationer for valg af uddannelse. Der gives en kort karakteristik af Skattekommissionens faglige grundlag for forslaget. Afslutningsvis foreslås, at afdrag på SU-lån kunne gøres afhængige af den senere indkomst.

Empiri om lønforskelle

Det viser sig, at ansatte i den private sektor med mellemlang videregående uddannelse (MVU) stort set får den samme gennemsnitlige løn (medianløn) som ansatte i den offentlige sektor med en lang videregående uddannelse (LVU). Det ses af en statistik over lønniveauet for ansatte i henholdsvis den private sektor og staten med mellemlange og lange videregående uddannelser, jf. figur 1. For hver sektor for sig er lønnen for LVU'er ganske rigtigt højere end for MVU'er, men da begge

Figur 1. Fortjeneste (inkl. pensionsbidrag) i kr. pr. time, 2007. Mellemlange videregående uddannelser (MVU) og lange videregående uddannelser (LVU) ansat i den private sektor og i staten

Kilde: Statistikbanken, LON01 og LON31

grupper har en højere løn i den private sektor, er resultatet, at MVU'er her ligger på niveau med LVU'er i staten.

Set med denne alen får personer med en lang videregående uddannelse i det offentlige ikke en kompensation for den manglende SU-støtte i form af en højere nettoindkomst over arbejdslivet.

Tabel 1. Fortjeneste (inkl. pensionsbidrag) i kr. pr. time, 2007. Udvalgte uddannelsesretninger og uddannelsesniveaus/sektor

	MVU-privat	LVU-staten	MVU/LVU
Medianløn			
I ALT, alle uddannelsesretninger	303	305	0,99
herunder:			
Humanistisk og teologisk	-	296	-
Naturvidenskabelig	-	303	-
Samfundsvidenskabelig	346	316	1,09
Teknisk	337	314	1,07

Anm. MVU: Mellemlang videregående uddannelse / LVU: Lang videregående udd.
Kilde: Statistikbanken, LON01 og LON31

Det kunne så være, at det forholder sig forskelligt for de enkelte uddannelsesretninger. Nogle LVU'er i det offentlige kunne ligge højere end MVU'er i de private sektor, mens det er modsat for andre faggrupper. Men det ser ikke ud til at være tilfældet. Den ensartede indkomst gælder gennemgående i de enkelte faggrupper, jf. tabel 1.

To store uddannelsesgrupper, som er beskæftiget i både den private og offentlige sektor, er 'Teknik' (ingeniører mv.) og 'Samfundsvidenskab' (økonomer mv.). Her gælder, at offentligt ansatte LVU'er, dvs. fx civilingeniører, faktisk tjener mindre end privat ansatte MVU'er, fx diplomingeniører (teknikumingeniører). Det samme gælder 'Samfundsvidenskab', dvs. at offentligt ansatte LVU'er, fx cand.merc.'er, tjener mindre end privat ansatte med en kortere uddannelse, fx en HD uddannelse.

Andre store faggrupper er Humaniora og Naturvidenskab, hvor der er relativt få med en mellemlang videregående uddannelse. Men her gælder, at offentligt ansatte med en LVU indenfor Humaniora og Naturvidenskab, fx gymnasielærere, tjener ca. det samme som MVU'er i den private sektor under ét.

Valget af uddannelsesniveau og uddannelsesretning

En simpel investeringskalkule tilsiger, at begrænsningen af SU-støtten vil føre til færre med en lang uddannelse mod til gengæld flere med en mellemlang uddannelse: Hvorfor vælge en lang uddannelse, hvor man er nødt til at optage lån, frem for en kortere uddannelse uden lånoptagelse, og som giver samme løn?

Samtidig kan der indirekte være et skift fra uddannelser, som retter sig mod den offentlige sektor over til uddannelser, der orienterer sig mod den private sektor. Det beror på, at der er relativt flere i den offentlige sektor med en lang videregående uddannelse end i den private sektor. Specielt uddannede indenfor Humaniora og Naturvidenskab, dvs. med en lang videregående uddannelse, er ansat i den offentlige sektor.

Man kan indvende, at uddannelsesvalg bestemmes af en række faktorer, som er langt mere tungtvejende end det forhold, at den personlige udgift til lange uddannelser bliver større. Er man "praktisk" orienteret vælges en kort (mellemlang) uddannelse, er man interesseret i teoretiske emner vælges en lang videregående uddannelse. Men alligevel kan den større studieudgift påvirke nogle unges valg, både valget af uddannelsesniveau og uddannelsesretning.

Her tænkes på den uddannelsesmæssige familiebaggrund. Betydningen af denne er blevet undersøgt indenfor uddannelsessociologien, jf. Mattsson og Munk (2008).

Statistisk set ved man, at børn af lavere uddannede forældre udgør en mindre andel, des højere uddannelsesniveau. Andelen bliver systematisk mindre, når man går fra korte til lange uddannelser. Hovedforklaringen er, at børn ønsker at opnå mindst samme uddannelsesniveau som forældrene, dvs. at de som udgangspunkt er tilfredse med at opnå det samme uddannelsesniveau.

Hertil findes to særlige forklaringer, som begge har at gøre med, at børn af lavere uddannede forældre er mere risikoaverse end akademikerbørn. For det første gælder, at børn af lavere uddannede forældre vurderer, at risikoen for ikke at gennemføre en længere uddannelse er større end børn af højere uddannede gør. Her betyder en større privat uddannelsesomkostning, at den mulige, spildte investering i en længere uddannelse bliver større. For det andet vil børn af lavere uddannede forældre være mere sikre på, at en højere uddannelse giver et større økonomisk afkast end den lavere uddannelse gør. Risikoen for, at investeringsomkostningen kunne være spildt ved fravær af højere arbejdsindkomst, opleves altså som større blandt børn af lavere uddannede forældre.

Den større egenbetaling til en lang videregående uddannelse kan således få specielt unge med lavere uddannede forældre til at vælge en kortere uddannelse, fx en mellemlang – hvor uddannelsesomkostningen er uændret, samtidig med at lønnen måske er lige så høj.

Forældres uddannelsesbaggrund kan også have betydning for valg af uddannelsesretning. Det kan igen være en følge af forskellen i risikoaversion mellem børn af lavere og højere uddannede forældre. Førstnævnte vælger i højere grad professionsfag (medicin, tandlæge, økonomi), mens akademikerbørn i højere grad studerer fx Humaniora og Naturvidenskab.

Det er muligt, at akademikerbørn er ligeglade med at skyldes på et SU-lån, og i uændret omfang vælger såkaldte brødløse fag (Humaniora) og fag med et relativt lavt indkomstniveau, fx fag der retter sig mod gymnasieundervisning (Humaniora og Naturvidenskab). Men der er også unge med lavere uddannede forældre, der vælger sådanne lange uddannelser. De kan blive mindre tilbøjelige til at vælge fx gymnasieorienterede fag, når SU-støtten begrænses.

Den større omkostning ved en lang uddannelse kan få nogle unge til at blive mere opmærksomme på lønstatistik, fx opgørelser af relative livsindkomster. Summariske tal for livsindkomster vil direkte være påvirket af den generelle lønforskel mellem den private og offentlige sektor, da uddannelser med en større andel af offentligt ansatte alt andet lige har de laveste gennemsnitlige indkomster. Det forklarer, at uddannede indenfor Humaniora og Naturvidenskab og fx PhD-uddannede ligger et godt stykke nede på en liste over livsindkomster (jf. Ibsen, 2009).

Skattekommissionens faglige grundlag

Disse betragtninger om konsekvensen af SU-forslaget støttes faktisk af Skattekommissionen. Her er synsvinklen, at en større brugerbetaling for en lang uddannelse vil styrke tilskyndelsen til at tage "en uddannelsesretning med højt produktionsmæssigt afkast og dermed en højere løn" (Skattekommissionen 2009, s. 172). Det er en principiel virkning af brugerbetaling for meritgoder. Betragtningen uddybes ikke nærmere, men et eksempel kan være, at der vil være en mindre tilskyndelse til valg af "brødløse" uddannelser, når der ikke er tale om et gratis gode.

Principielt set er følgevirkningen imidlertid mere vidtgående, når man tager lønforskellen mellem den private og offentlige sektor i betragtning. Da er det ikke kun et spørgsmål om valg af uddannelsesretning, men også af uddannelsesniveau, dvs. valg af en mellemlang frem for en lang uddannelse. Indirekte opstår et fravalg af uddannelser, der retter sig mod den offentlige sektor.

Hvis man skal være lidt spydig, kunne Skattekommissionens formulering måske dække over, at en sådan konsekvens ikke er noget problem, da lavere lønnede fag har et mindre "produktionsmæssigt afkast". En sådan identitet mellem produktivitet og løn er hentet i den grundlæggende human kapital teori. Teorien antager imidlertid, at der er fuldkommen konkurrence på arbejds- og produktmarkedet, og det er jo evident, at det ikke gælder for den offentlige sektor og for relationen til den private sektor. Det er måske en neoklassisk modeltænkning som forklarer, at man i belysningen af SU-forslaget ikke har medtænkt den strukturelle forskel mellem den private og offentlige sektor.

Perspektiver. Indkomstafhængig tilbagebetaling af SU-lån

Det kan meget vel være, at de nævnte virkninger af en kortere SU-periode især opstår via ændrede uddannelsesvalg blandt unge med lavere uddannede forældre. Ét problem er, at SU-forslaget indirekte bidrager til rekrutteringsproblemer og personalemangel i den offentlige sektor. Det kan især dreje sig om et mindre antal med en lang videregående uddannelse i humaniora og naturvidenskab. Og det vil samtidig give et mindre udbud af uddannede i bl.a. naturvidenskab til den private sektor, fx medicinalindustrien.

En anden virkning af at reducere uddannelsesstøtten til lange uddannelser vil være en mindre social uddannelsesmobilitet.

En nærliggende løsning på disse konsekvenser kunne være at gøre tilbagebetalingen af SU-lån indkomstafhængig. Det vil mindske oplevelsen af risikoen for at spille investeringen i en lang uddannelse.

Der kan være forskellige administrative og tekniske problemer ved en indkomstregulering, men vi har jo en effektiv registrering af indkomster i Danmark. Et særligt problem kunne være udvandring af personer, der har et SU-lån. Men ved udvandring til et andet EU-land kunne man vel holde snor i dem, og mange vender efter en periode tilbage igen.

■ ■ ■

Litteratur

Ibsen, Rikke (2009): Afkast til Uddannelse. CEPOS, Notat 11/03/09 (www.cepos.dk).

Mattsson, Cathrine og Martin D. Munk (2008): Social uddannelsesmobilitet på kandidat- og forskeruddannelser. SFI publikation 08:33 (www.sfi.dk).

Skattekommissionen (2009): Lavere skat på arbejde (www.skattekommissionen.dk).